Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag den 18. juni 1958 kl. 9

Møte ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Borten, Reidar Carlsen, Kjøs, Reinsnes, Meisdalshagen, Finn Moe, Offerdal, Erling Petersen, Røiseland, Wikborg, Langhelle, Dahl, Hareide, Hegna, Paul Ingebretsen og Vatnaland.

Av Regjeringens medlemmer var til stede utenriksminister Lange og fiskeriminister Lysø.

Følgende embetsmenn fra Utenriksdepartementet ble gitt adgang til møtet: Utenriksråd Skylstad, ekspedisjonssjef Stabell, byråsjef Ansteensen, byråsjef Ulstein og sekretær Ravne.

Formannen: På dagsordenen for dette møte står *redegjørelse av utenriksministeren for den internasjonale situasjon* og for *fiskerigrensespørsmålet*. Siden fiskerigrensespørsmålet er et avgrenset spørsmål og et spørsmål som vi må behandle før Stortinget går fra hverandre, vil jeg foreslå at vi tar det først, og at utenriksministeren deretter, så langt tiden rekker, gir en redegjørelse for den internasjonale situasjon. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg tror ikke jeg skal behøve å bruke så svært lang tid på dette spørsmål. Komiteen har jo vært holdt løpende orientert om utviklingen i saken. Men jeg skal i dag i stortingsmøtet svare på et spørsmål fra representanten Nybø: «Hvordan stiller Regjeringen seg til den situasjon som er oppstått ved den bebudede utvidelse av Islands og Færøyenes fiskerigrense?» - og det er kanskje best da å gå tilbake til den bebudelsen.

Det så jo en stund i slutten av mai ut som om det skulle bli regjeringskrise i Island på dette spørsmål, om de skulle gå til en ensidig utvidelse av sin fiskerigrense eller ikke, men den krisen ble løst ved et kompromiss 23. mai. Da ble den islandske regjering enig om at man skulle vente med den offisielle kunngjøring av en utvidelse til 12 mil. Den skulle komme 30. juni, og utvidelsen skulle tre i kraft fra 1. september i år. Imidlertid bebudet allikevel den islandske statsminister 1. juni at disse skrittene ville komme, først kunngjøringen 30. juni og så iverksettingen 1. september. Det førte da til at den britiske regjering 4. juni protesterte kraftig og advarte Island om at britiske trålere ville bli beskyttet av britiske marinefartøyer hvis Island brukte makt for å hevde en 12 mils grense fra 1. september i høst. Men samtidig som den kom med denne åpne trusel, holdt den britiske regjering døren åpen for forhandlinger med Island.

Noen få dager etterpå fremsatte så den danske stats- og utenriksminister offentlig et forslag som han hadde ventilert under fortrolige drøftelser i NATO's faste råd tidligere, om at en for å forsøke å komme frem til en minnelig ordning, skulle ta sikte på en regionalkonferanse av landene rundt Norskehavet, for der å se å bli enige på regional basis om en ordning med hensyn til fiskerigrensene i dette

område. Spesielt antydes det i det danske forslag at man kan nå frem til spesialordninger for Island, for Færøyene og for Grønland.

Dette forslag om en regionalkonferanse ble offisielt forelagt Island 9. juni, og samtidig henstillet den danske regjering til den norske å støtte denne danske henvendelsen i Reykjavik.

Vi behandlet saken i Regjeringen 10. juni og kom da til at vi ikke kunne etterkomme den danske anmodning om norsk støtte, fordi vi var redde for at et press på Island i den nåværende situasjon kunne skape en meget lite ønskelig innenrikspolitisk utvikling i Island. Vi var redde for at der kunne provoseres et nytt brudd innenfor regjeringen, og det ville føre til utskrivning av nyvalg, hvor den skillende saken ville bli: Skulle man bøye unna for et press fra de andre NATO-land eller ikke? - og det kunne gi motstanderne av NATO i Island alle de kort de kunne ønske seg i en slik valgkamp. Derfor sa vi fra både til Danmark og til britene at vi foretrakk at mulige drøftinger med Island kunne foregå gjennom fortrolige samtaler i Paris, hvor jo Island og alle de andre landene i NATO er fast representert både ved OEEC og ved NATO.

En av grunnene til at vi var skeptiske, og er skeptiske, overfor en regionalkonferanse, er jo spørsmålet om hvem som skulle delta i den konferansen. Straks danskene hadde lansert sitt forslag offentlig, meldte russerne seg og sa at en slik regionalkonferanse uten deres deltakelse ville være en illegal konferanse. Også spørsmålet om svensk deltakelse meldte seg. Danskene hadde tenkt seg en regionalkonferanse uten både svensk og russisk deltakelse, og vi syntes for vår del begge deler var betenkelig. Dessuten visste vi at de i Reykjavik var svært lite stemt for en slik konferanse.

Nå må man regne med at vi 1. september kanskje vil være i den situasjon at ikke bare Island, men også Færøyene og Grønland har proklamert en 12 mils grense, og dermed vil drive utenlandske trålere over til norske kystbanker. Det kan da bli nødvendig å gå til det skritt som Råfisklaget har henstillet til Regjeringen å gå til – å utvide den norske fiskerigrense til 12 mil selv uten internasjonal avtale. Men vårt prinsipale standpunkt, og det vi må gjøre hva vi kan for å oppnå, det er at vi ikke må komme i den situasjon, men at vi gjennom forhandlinger skal komme frem til en minnelig ordning – en avtalefestet ordning.

Den britiske regjering behandlet det danske forslag om en regionalkonferanse 9. juni, og den støttet da forslaget under forutsetning av at Island var villig til å delta. Britene meddelte at de hadde gitt sine fiskere beskjed om at de kunne fortsette sitt fiske, og at de ville få beskyttelse av den britiske marine. Det ble imidlertid sagt at de ikke hadde til hensikt å armere trålerne.

Vi fikk vite i London at britene var blitt advart fra De Forente Stater om at Island var av den største betydning for NATO-forsvaret, og at det derfor var nødvendig å unngå forholdsregler som kunne drive Island ut av NATO. Den britiske regjering fortalte oss også at det amerikanske synspunkt var at en bilateral avtale mellom Storbritannia og Danmark om fiskerigrensen ved Færøyene anså de som lite hensiktsmessig, fordi det ville nødvendiggjøre en rekke bilaterale

forhandlinger med andre land for å nå frem til en alminnelig anerkjennelse av en slik avtale.

Den tyske forbundsrepublikk protesterte 10. juni overfor Island, og oppfordret samtidig Island til å gå med i en regionalkonferanse. Den tyske regjering henvendte seg også til den norske regjering og bad den, i likhet med hva den danske hadde gjort, om støtte for tanken om en regionalkonferanse, men antydet at det ville være gunstig med ekspertkonferanser forut for en eventuell diplomatisk konferanse og at kanskje de interesserte land konfererte seg imellom uten islandsk deltakelse før de møttes. Vi svarte til det at vi ikke var enige i en slik fremgangsmåte.

Den franske regjering protesterte 10. juni overfor Island, og støttet også tanken om en regionalkonferanse. Den mente at en slik konferanse ikke bare burde diskutere fiskerisonens bredde, men like meget spørsmålet om beskyttelse av fiskebestanden og om hvordan man skulle bedre fiskerienes lønnsomhet.

Også den nederlandske og den belgiske regjering har protestert offisielt overfor Island, og har sagt seg villig til å delta i en regionalkonferanse. Belgias regjering har videre sagt seg villig til en ordning hvorved fiskerigrensen ikke blir utvidet, men hvor de land som driver fiske utenfor Island begrenser fisket til bestemte kvoter. Vi har en ordning med totalbegrensning av fangsten for hvalfangstens vedkommende, men dette skulle altså være i nasjonale kvoter, et nytt prinsipp som vi står meget tvilende overfor.

Den kanadiske regjering har gitt uttrykk for at den deler vår skepsis med hensyn til regionalkonferanse og derfor ikke støtter det danske forslag. Den mener videre at en eventuell konferanse, hvis den allikevel kommer i stand, ikke behøver å begrenses til medlemmer av NATO, men bør være åpen for alle medlemmer av de Forente Nasjoner som har interesse på dette område. Derimot er den, i motsetning til andre regjeringer, tilhenger av at tvisten Island-Storbritannia kunne løses på rent bilateral basis.

Etter at vi hadde gitt vår reaksjon på det danske forslaget til den britiske regjering, fikk vi et svar tilbake den 12. juni, hvor den sier seg enig med oss i at det neste skritt antagelig bør være å drøfte saken på ny i NATO's råd, fordi man er enig i at Island neppe vil delta i en regionalkonferanse. Men den britiske regjering mener at en slik drøfting i fortrolighet i NATO's råd ikke er tilstrekkelig, og sier at den har gitt sin støtte til det danske forslag vesentlig for å vise Island at britene er villige til å forhandle. Bakgrunnen er den at britene i sin note av 4. juni i temmelig absolutte vendinger sier at de ikke kan anerkjenne en 12-milsgrense. Det angrer de nok litt på, og de håper at man ved en konferanse skulle kunne finne frem til en ordning på basis av en islandsk 12-milsgrense, men med beskyttelse for hevdvunne rettigheter innenfor en ytre sone på 6 mil.

Endelig fikk vi den 14. juni beskjed fra Islands utenriksminister gjennom vår ambassade i Reykjavik om at Island bestemt vil avslå å delta i en regionalkonferanse. Han takker for den norske holdningen i saken og sier at han tror det vil hjelpe til at de kan få fortrolige drøftinger i Paris uten noen formell konferanse. Om det blir i NATO- eller i OEEC-regi, er det ikke tatt endelig standpunkt til, og det er stort sett de samme personene, så det er av mindre

betydning. Og dette at Island ikke vil delta, er bekreftet fra København i går, hvor den danske fiskeriminister har sagt til vår ambassadør at nå er det kommet offisielt avslag fra Island på forslaget om en regionalkonferanse.

Den amerikanske regjering har i en instruks til sin delegasjon i Paris meddelt at amerikanerne for sitt vedkommende vil vise tilbakeholdenhet, - at de kanskje når tingene har avklart seg litegrann, vil komme med et kompromissforslag. De mener at de kommunistiske regjeringsmedlemmene i Island ikke overhodet er interessert i å finne frem til noen akseptabel løsning, og det tilsier at et resultat ikke kan nåes gjennom åpne forhandlinger, men bare gjennom fortrolige samtaler. Amerikanerne er litt betenkt ved at behandlingen skal skje i NATO-regi. De ville ha mindre betenkeligheter ved at det skjedde under OEEC's kappe. Og de mener at man under disse samtalene bør legge mer vekt på spørsmålet om bevaring av fiskebestanden og om hele den økonomiske siden av spørsmålet – den økonomiske betydning av fisket for Islands vedkommende – enn på de rene fiskerigrenseproblemer.

Det er den oversikt vi har. Ut fra det var det da min hensikt – og det er tiltrådt av Regjeringen – i svaret i dag til hr. Nybø å si at vi arbeider for en løsning på universelt grunnlag, men at vi i den situasjon som er skapt, også må være forberedt på at det kan bli nødvendig med naboløsninger. Vi sier at hvis vi skal se på det som et rent fiskerispørsmål og fiskerisonespørsmål, tilsier norske fiskeriinteresser totalt sett at vi er interessert i en utvidelse av fiskerigrensen, og derfor fikk også den norske delegasjon til Genève-konferansen instruks om at den skulle støtte forslag om en utvidelse av fiskerigrensen til 12 mil, for å forsøke å få satt dét som maksimum i motsetning til kravene om kontinentalsokkelen og 200 mil og hva som nå hevdes av latin-amerikanske land. Men vi sa fra at en uttrykkelig forutsetning for dette vårt standpunkt i Genève var at man på denne måten skulle nå frem til en avtalt, verdensomspennende ordning som kunne gå inn i den internasjonale rettsorden som en fullt gyldig og alment godtatt rettsregel. Som komiteen vil kjenne til, lyktes det ikke å få tilstrekkelig flertall i Genève for noe forslag, og derfor har vi da fått den situasjonen vi nå står oppe i, hvor fullbyrdede kjensgjerninger skaper strid og harde ord, selv mellom nære venner, som nå mellom Island og Storbritannia.

Jeg sier videre, at vi har stor forståelse for Islands vanskeligheter i denne saken, og at denne vår forståelse springer ut av at norske og islandske fiskere har felles kår og at begge land er så sterkt avhengig av fiskeriene. Jeg sier at vi godt kan forstå at folk og myndigheter i Island føler at det industrialiserte og mekaniske storfisket som mange nasjoner nå driver rundt Islands kyster, utgjør en trusel ikke bare mot en enkelt næring, men mot selve levebrødet for Islands befolkning, og at det derfor passer seg lite for oss å rette bebreidelser til Island. Men på den annen side er vi nødt til å vareta norske interesser, og vi har måttet si fra til islendingene at vi ikke kan være enige i den fremgangsmåten de har valgt, og må forbeholde oss å vareta norske interesser.

Det blir da spørsmål om Island og Danmark – som har det politiske ansvar for Færøyenes og Grønlands vedkommende – er villige til å ta hensyn til våre hevdvunne fiskeriinteresser i de farvann som her blir rammet – altså eventuelt, hvis

de opprettholder sin 12-milsgrense, da å respektere hevdvunne rettigheter innenfor en ytre fiskerisone, uten at jeg spesifiserer det i svaret i dag. Men videre er problemet om Island og Danmark er villige til å ta hensyn til de interesser som er knyttet til opprettholdelse og styrkelse av den alminnelige rettstilstand på sjøen, og der er det jo sikkert at våre og islendingenes interesser faller sammen. Alle nasjoner som driver sitt fredelige yrke på sjøen, har jo en felles interesse av å få mest mulig rettsordnede tilstander på dette område. Jeg sier videre at denne interessen kan, etter vår mening, i den foreliggende situasjon best varetas ved at de forandringer i fiskerigrensene som er bebudet, gjennomføres innenfor rammen av en internasjonal avtale som tilgodeser alle lands berettigede behov, og at dette er Norges prinsipale standpunkt i den foreliggende situasjon.

Jeg sier så videre:

> «Vi mener det er grunn til å tro at selv om den siste Genève-konferanse ikke førte til konkrete resultater denne gang, så tjente den utvilsomt til å avklare problemene omkring sjøgrensespørsmålet så meget at de enkelte regjeringer nå har et mer realistisk syn på hvilke standpunkter det er utsikt til å få godkjent på en ny konferanse av liknende art.
>
> For Island og Færøyene blir det i så fall spørsmål om en ny utsettelse av en ordning av fiskerigrensespørsmålet inntil man på internasjonal basis har kommet frem til enighet om hovedprinsippene. Vi for vår del er ikke i tvil om at en slik utsettelse vil være i alles interesse, fordi vi da får sjanser til å etablere en ny ordning som bygger på alminnelig anerkjente prinsipper, som vi tror i rimelig grad vil tilgodese både kyststatene og andre staters berettigede interesser. Alternativet er en regional ordning som det vil stå stadig strid om.»

Og jeg sier videre:

> «Ut fra dette syn har Regjeringen et sterkt ønske om, gjennom uformelle vennskapelige diskusjoner med de islandske myndigheter å finne en vei ut av den nåværende situasjon som tilgodeser de hensyn jeg har gjort rede for her i dag. Vi ville anse det ønskelig om slike drøftelser kunne finne sted mellom de islandske myndigheter og de land som er direkte interessert i fisket i de nordlige farvann.
>
> Vi ville finne det naturlig om disse drøftelser kunne finne sted mellom de islandske myndigheter og de land som er direkte interessert i fisket i de nordlige farvann.
>
> Vi ville finne det naturlig om disse drøftelser dreide seg om de praktiske modaliteter i forbindelse med utvidelsen av den islandske fiskerigrense. De praktiske modaliteter vil naturligvis omfatte slike ting som andre lands interesser i det havområde som blir berørt av utvidelsen, de rettslige former iverksettelsen skal finne sted i, og tidspunktet for iverksettelsen.»

Så tar jeg kort standpunkt til en regionalkonferanse og sier at vi forstår de motiver som ligger til grunn for det danske forslag, men at vi har sterke tvil om vi kan nå resultater gjennom åpne, formelle forhandlinger.

Til slutt har jeg et kort avsnitt som forbeholder oss handlefrihet hvis det ikke lykkes å nå frem til forhandlinger, og det avsnittet skal jeg referere i sin ordlyd:

> «Jeg kan ikke godt slutte uten å fremheve følgende: *Hvis* det skulle vise seg ugjørlig å finne frem til en minnelig ordning når det gjelder spørsmålet om utvidelse av fiskerigrensene, en ordning som i så fall også måtte omfatte en tilpassing av fiskerigrensen langs den norske kyst, da risikerer vi til høsten å stå oppe i en situasjon der vi blir tvunget til å treffe tiltak for å beskytte fiskebankene langs vår egen kyst mot følgene av at mange lands trålere blir utelukket fra sine tradisjonelle fiskefelter i det vestlige Norskehavet. Våre fiskere har naturligvis et berettiget krav på en slik beskyttelse fra myndighetenes side.
>
> Jeg er helt på det rene med rekkevidden av denne uttalelse. Den understreker hvor viktig det er at vi her kan *forhandle* oss frem til en løsning som ikke bare tilgodeser alle parters rimelige interesser, men som også forebygger at det settes vondt blod mellom venner og granner.»

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsen. Er det noen som forlanger ordet?

Hareide: Jeg er klar over at vi kan komme opp i en slik situasjon som siste del av svaret viser til, at vi muligens kan bli nødt til å handle også selv, for å beskytte våre egne interesser. Jeg vil gjerne få spørre utenriksministeren om man har vært så pass nær på talefot at man har fått noe inntrykk av om Island for eksempel kunne tenke seg at man kunne finne en ordning overfor oss på det grunnlag at vi har hevdvunne interesser der borte fra tidligere. Hvis de kunne skyve det moderne tekniske fisket som stortrålerne driver utenfor 12-milsgrensen, kunne det kanskje tenkes at de kunne gå med på en ordning som ga rettigheter til oss som har drevet på disse farvann med de gamle metoder, line og garn, og som også driver dette fisket lønnsomt i dag. Hvis vi kunne operere med disse redskapene på samme måten som vi har gjort gjennom alle år, ville jo tapet fra norsk hold bli minimalt.

Utenriksminister Lange: Den ordning som hr. Hareide antyder, ville være for god til å være sann. Det lengste islendingene inntil nå har gått i de fortrolige drøftinger som har vært, er til å antyde at de innenfor en ytre 6-mils-sone kunne gå med på en avtalt avviklingstid for det fremmede fiske. Denne avviklingstiden har de satt til tre år, men jeg tror nok at selve den årsfristen lar seg diskutere. Men noen ytterligere innrømmelser har de hittil ikke antydet seg villige til å gi. De uttrykker seg på den måten: Ytterligere innrømmelser er det ikke politisk mulig for oss å gå med på. Der ligger altså den realiteten bak, at dette er det kommunistiske partis store kort nå i islandsk politikk, og at det setter ganske sterke grenser for hvor langt det er mulig å gå.

Statsråd Lysø: Jeg vil i anledning av den redegjørelse som utenriksministeren har gitt som bakgrunn for det svar han skal gi i dag på et

spørsmål i Stortinget opplyse at svaret har vært behandlet i Regjeringen, og Fiskeridepartementet er enig i det.

Jeg vil bare gjøre merksam på at etter de statistiske tall vi har over det gjennomsnittlige fangstkvantum ved Island i årene 1953-55, er det innenfor det område som i alt vesentlig vil bli innfanget av en 12-milsgrense, fisket noe slikt som 850 000 tonn årlig av alle nasjoner sammenlagt, inklusive Island. Når det gjelder Storbritannia – for å ta det landet som ligger høyst i fangstkvantum der – er det over 200 000 tonn som blir fisket av britiske trålere ved Island. Det utgjør omlag 40 pst. av det samlede kvantum fisk som britiske trålere bringer på land fra de nordlige farvann. Det gir oss, om jeg så må si, ganske skremmende perspektiver. En ting er at vi blir direkte skadelidende ved at Island utvider til 12-milsgrensen. Det gjelder i noen grad sildefisket ved Island, og det gjelder torskefisket ved Island. Men det er også klart at den utvidelse av Islands fiskerigrense som synes å være et faktum, og som sannsynligvis blir satt i kraft pr. 1. september, vil føre til en sterk konsentrasjon av utenlandske trålere utenfor norskekysten – en langt større konsentrasjon enn vi har hatt hittil. Britiske og andre nasjoners trålere som nå har drevet fiske ved Island, vil naturligvis fortsette fisket, med den følge at de vil konsentrere seg på norskekysten. Hvilke følger det vil ha for oss, kan vi jo prøve å tenke oss til. Vi vet i all fall at presset av de utenlandske trålere hittil har vært overordentlig stort langs kysten vår, men vi må være klar over at det blir langt, langt større når Island nå går til utvidelse av sin grense, og hvis også Færøyane og Grønland skulle gjøre det. Vi kan si at vi får skadevirkningene på to felter: Vi mister fangstmulighetene på fjerne farvann, samtidig som våre kystfiskerier kommer i absolutt fare ved den sterke konsentrasjon av utenlandske trålere som blir følgen av denne utvidelse til 12 mil.

Wikborg: Et spørsmål til fiskeriministeren: Hvor meget antar man at f.eks. britiske trålere fanger innenfor det som ville bli vårt utvidede fiskeribelte ved at vi gikk til 12-milsgrense, altså mellom våre 4 mil og våre 12 mil? Er det noe betydelig kvantum, som vil gjøre at vi får svære vanskeligheter med Storbritannia hvis vi går til en utvidelse?

Statsråd Lysø: Det er vanskelig å gi noen eksakte tall der. Vi har noen tall når det gjelder fiskefangster som britiske, sovjetiske og andre nasjoners trålere har hatt i Nord-Atlanteren, men hvor mye av dette kvantumet som er fanget innenfor det beltet hr. Wikborg nevnte, mellom 4 og 12 mil, vet vi ikke. Men det vi vet, er at en stor del av de kvanta som tas i nordlige farvann, tas på banker nordover langs norskekysten, fra Senja og nordover, som vil bli beskyttet ved en utvidelse til 12-milsgrense.

Vatnaland: Eg er einig i det som utanriksministeren refererte frå det svaret som han vil koma med på eit spørsmål i stortingsmøtet i dag, der han strekar under at Noreg er interessert i ei løysing på universell basis. Men eg vil peika på ei anna utsegn i dette svaret, som gjeld noko eg veit at fiskarane på Vestlandet og fiskarane nordpå ikkje er einige om. Han sa, så vidt eg høyrde, at totalt sett er me interesserte

i ei utviding av fiskerigrensa. Det er nett det striden står om, og å sameina syn og interesser nord og sør der, er ikkje så einfelt. Eg vil berre ha peika på dette, slik at fiskeriministeren og utanriksministeren er klåre over at det synet delast ikkje av fiskarane på Vestlandet.

På den andre sida har me kome i ein fortvila situasjon. Det er rett som fiskeriministeren sa, at når Island har gått til dette steget, kan ein venta ei meir konsentrert drift av utanlandske trålarar utanfor norskekysten. Men eg er likevel i tvil om det er klokt å gå så langt i dag som til å gje uttrykk for det som utanriksministeren refererte frå siste avsnitt i det svaret han har tenkt å koma med i dag, før ein har kome lenger i underhandsdrøftingar med Island og med Danmark, som rår for Grønland og Færøyane på dette området. Eg vil berre seia mi meining om dette. Det er ikkje sikkert det er klokt å gå så langt i dag, for eg har sett i pressa korleis ei utsegn frå utanriksministeren om dette spørsmålet har vorte sterkt kritisert frå formannen i Islandsfiskernes Forening og frå anna hald mellom fiskarane på Vestlandet.

Eg er ikkje einig i at det berre kan visast til det eventuelle kvantum som norske fiskarar fiskar ved Island innanfor den eventuelle 12-milsgrensa. Det som vil skapa kanskje like store vanskar for norske fiskarar der borte – for sildefisket, som er hovudfisket for norske fiskarar der – det er at med ei 12-milsgrense vert dei avskorne frå å tilverka fangst innanfor 12 mil. Dei norske sildefiskarane må dagleg tilverka fangsten som dei får, og det er då trass i alt ofte lettare i tungt vær dersom ein kjem nærare land enn dersom ein må arbeida heile 12 mil utanfor. Det er såleis ikkje berre tap i kvantum, men det er òg tap i arbeidsvilkår, som kanskje kan vega like mykje.

Utenriksminister Lange: Den vurderingen at norske fiskeriinteresser totalt sett tilsier at vi er interessert i en utvidelse av fiskerigrensen, er Fiskeridepartementets vurdering etter å ha veid mot hverandre kystfiske og havfiske og vurdert hva som da må veie tyngst i det samlede bilde. Men jeg vil gjerne presisere at dette gjelder da *fiskerigrensen*, for våre øvrige interesser på havet, i skipsfart og hvalfangst, tilsier jo at *territorialgrensen* holdes så trang som mulig. Det kan imidlertid tenkes, slik som hele tendensen er i den internasjonale diskusjon – som det kom til uttrykk gjennom de avsluttende voteringene i Genève – at utviklingen går retning av et kompromiss, som skulle bygge på en utvidelse av territorialgrensen til 6 mil og av fiskerigrensen til 12 mil, men med visse særordninger hvor det gjelder hevdvunne rettigheter innenfor den ytre 6-milssonen.

Statsråd Lysø: Det er riktig at Fiskeridepartementet vurderer det slik at man totalt vil oppnå en fordel ved utvidelse. Det bygger også på den redegjørelse som er gitt av den vitenskapelige konsulent, Rasmus Rasmussen, hvor det kommer til uttrykk at vi totalt sett vil vinne mer ved en 12-milsgrense enn vi vil tape. I tillegg til det har man også tatt med i vurderingen at det kan vise seg å være mulig å utvikle et pelagisk fiske utenfor enhver 12-milsgrense. Når det gjelder sildefisket, har man åpenbart store muligheter i havet mellom Island og Jan Mayen, som ikke blir berørt

av en 12-milsgrense. Derimot vil det bringe oss opp i store vanskeligheter om kystfisket utenfor hele Nord-Norge, som kvantumsmessig er helt dominerende i våre fiskerier, skulle bli redusert til ulønnsomhet. På bakgrunn av hele denne vurdering er Fiskeridepartementet kommet til at totalt sett på lengre sikt vil en 12-milsgrense være en fordel for oss, når man tar hensyn til hva man for øyeblikket taper, men også til hva man på den annen side regner med vil kunne utvikles på de fjerne farvann uavhengig av 12-milsgrenser.

Røiseland: Eg er samd med utanriksministeren i at ein må ta alt atterhald om å stå fritt til hausten. Men eg vil nok seie at eg er noko i tvil om formuleringa som han hadde på slutten i svaret til representanten Nybø. Det er ikkje av omsyn til den striden som går føre seg her innanlands mellom dei norske fiskeriinteressene, men av omsyn til Island. Eg har, eg kan ikkje seie så mykje som ei redsle for, men ein mistanke om, at Island kanskje kan bruke denne utsegna til styrking av sitt standpunkt, at dei kan rekna som så at er dei no berre hardhende nok, og står fast på sitt, vil dei drive Noreg over på same lina, og dermed har dei fått ein alliert. Dei kunne seie som så: Vel, no har den norske utanriksministeren sagt at når situasjonen blir alvorleg nok for dei norske fiskeria, skal Noreg setje i verk sine rådgjerder til hausten for å verne sine bankar. Det må vel då bli at Noreg går over til 12-milsgrensa. Dermed har vi fått ein mektig alliert i vår kamp for 12-milsgrensa. Så veit vi det, og då køyrer vi hardhendt på, og når hausten kjem, har vi Noreg med. – Det er det eg har tenkt det kan vere ein viss fare for. Men det er så vanskeleg å vurdere desse sakene at det er ikkje så godt å seie noko med ein gong, det blir faktisk berre å tenkje høgt.

Hareide: Skillet mellom disse to syn på fiskerigrensespørsmålet her i landet går vel noenlunde over Nordmøre, tenker jeg, og de som ligger sønnenfor mener vel at med den utvikling norsk havfiske har hatt i de siste år, vil en utvidelse til 12 mil totalt sett være til tap for oss. Det er naturligvis et vurderingsspørsmål, men jeg tror nok at folk på våre kanter ser det slik. Men det er jo klart at hvis andre nasjoner foretar denne utvidelsen og vi skal få all verdens trålere innover oss her, blir situasjonen en annen, og vi kan ikke bare se på det uten å beskytte oss på en eller annen måte. Jeg må allikevel si meg enig med hr. Vatnaland, og også hr. Røiseland i at det kanskje kunne være tidsnok litt senere å gi uttrykk for dette. Da risikerer vi ikke at de som nå har tatt seg til rette og gått til denne utvidelsen, kan ta noe som helst i utenriksministerens svar i dag til inntekt for seg og på den måten få en støtte i sitt videre arbeid fremover. Så hvis det var mulig å få sagt det litt mer forsiktig, tror jeg nok det ville være en fordel – slik at de ikke kunne ta det til inntekt på dette tidspunkt i all fall.

Reidar Carlsen: Jeg er stort sett enig i det svaret utenriksministeren skal gi og de vurderinger som ligger til grunn for det, tross alle innvendinger som kan reises. Jeg tror man skal se den kjensgjerning i øynene at Islands proklamasjon av 12 milsgrensen er et faktum. Island har hele tiden etter krigen hevdet

kontinentalsokkelen som basis for sin fiskerigrense, og det er noe ganske annet. Det som er ulykken her, er at det ikke er et fiskerispørsmål alene, men et politisk spørsmål. Vi husker at da islendingene stengte Faksabukta, svarte England med å nekte ilandføring av islandsk fangst, med den følge at Sovjet på sin side sa: Vi kjøper alt det dere kan produsere av islandfanget fisk til filet – og Islands eksport til Sovjet ble fordoblet, og Island også fikk bearbeidelsesfortjenesten på fisken, som de ellers ville ha levert rund i engelske havner. Så jeg tror man skal ta med i vurderingen: Hva vil skje om vi driver Island i armene på Sovjet? Det er jo det som kan bli følgen, at vi sprenger NATO. Vi er faktisk i en tvangssituasjon, som fører hele vurderingen langt utover fiskerispørsmålet alene. Ser vi det slik – at vi altså må avfinne oss med Islands 12 mils grense, må følgen bli den som fiskeriministeren nevnte, at vi får svermen av de fordrevne trålerne til Nord-Norge, så nær at man kan se dem fra kjøkkenvinduet, fra Vesterålen og helt rundt til Nordkyn, og i Barentshavet. Og da er det ingen annen ting å gjøre enn å proklamere 12 mils grense selv. Jeg er klar over de uendelig mange innvendinger som kan reises mot dette, men vi er faktisk brakt opp i et hjørne. Og dette er bare et første skritt på veien. Med den politiske konstellasjon Island har i dag, og med den interesse Sovjet har av å få fotfeste der, vil de sikkert fortsette, og fremme sitt krav om kontinentalsokkelen, det kan man være ganske overbevist om. Så jeg tror det er riktig å svare slik som det er referert her, på tross av at jeg langt på vei kan være enig i de innvendinger som er reist både av hr. Hareide og av hr. Vatnaland.

Formannen: Jeg er enig i at det så sterkt understrekes at vi prinsipalt søker en universell ordning. Jeg er litt redd for en regional ordning, som vel andre makter vil kunne si er diskriminerende. Man skal også regne med at ved å godta en regional ordning, gir man Sovjet anledning til å spille og si at dette vil de ikke anerkjenne, og at de eventuelt krever lignende rettigheter.

Når det gjelder det spørsmål hr. Røiseland reiste, tror jeg ikke at vår holdning kommer til å spille noen avgjørende rolle. Jeg tror det er riktig som hr. Reidar Carlsen sa, at Island er fast bestemt på å gjennomføre 12-mils grensen, blant annet fordi det også er et indrepolitisk islandsk spørsmål. Det har jo utviklingen hittil ganske tydelig vist. Man skal ikke glemme at det holdt på å bli regjeringskrise på spørsmålet.

Men det jeg vesentlig ville si var at hvis det i slutten av august skulle bli klart at Island vil proklamere 12-mils grense 1. september, forekommer det meg at vi bør ordne oss slik at vår 12 mils grense blir proklamert ikke svært meget senere. Ellers risikerer vi jo overflytningen av hele trålerflåten, og de vanskeligheter det kan skape med hensyn til stemningen i Nord-Norge. Derfor tror jeg at man burde treffe alle forberedelser til at vårt skritt kan komme så hurtig som mulig etterpå, om ikke samtidig med Islands.

Utenriksminister Lange: Jeg vil gjerne til hr. Røiseland og også til hr. Hareide si at jeg jo ikke refererte hele mitt svar, og hele tyngden i svaret ligger i argumentasjonen for en universell ordning gjennom avtale. Men jeg syntes det var

nødvendig å ta med det forbeholdet til slutt, og jeg tror ikke det kan formes stort forsiktigere enn det er formet her. Ser man det i sammenheng med svaret som helhet – og svaret blir i sin helhet oversatt og tilstillet de interesserte makter på engelsk – kan det ikke være noen som helst tvil om at vi ser dette som en siste nødvei, men at vi kan bli tvunget til det.

Det kan jo diskuteres hvordan et slikt varsel vil virke. Det kan også virke til at de maktene som sammen med Amerika på vennlig vis vil forsøke å få islendingene til å vente, der får et nytt argument i det arbeidet, idet de kan peke på dette og si: Vel, hvis dere i Island gjør dette her, og Danmark det samme på vegne av Færøyene og Grønland, utløser det en kjedereaksjon. Da blir selv Norge, som prinsipalt står på et helt annet standpunkt nødt til å følge med. – Det *kan* virke som et argument nettopp for å støtte dem i arbeidet overfor islendingene. Det kan for så vidt virke begge veier, men ikke ensidig i den retning som hr. Røiseland var redd for.

Wikborg: Det er klart at Island drives frem av et indrepolitisk press som gjør at de vel ikke kan gå tilbake på noen ting, men jeg sitter allikevel med en følelse av at man kanskje burde være noe forsiktigere enn utenriksministerens svar er. Jeg deler i meget det syn som hr. Røiseland ga uttrykk for. Kunne det ikke være en tanke å si at hvis det ikke fører frem, må vi ta saken opp til ny vurdering, eller noe slikt, og ikke direkte påpeke hva vi da må gjøre. Vi kan jo allikevel underhånden la våre venner i USA, på Island og i England få vite hvordan vi ser på det, men jeg har en følelse av at vi er i en situasjon hvor den ytterste forsiktighet er den klokeste politikk.

Langhelle: Kanskje vi kunne få høre det siste avsnittet en gang til?

Utenriksminister Lange: Det kommer jo på slutten av mange siders argumentasjon for en universell løsning.

> «Jeg kan ikke godt slutte uten å fremheve følgende:
>
> *Hvis* det skulle vise seg ugjørlig å finne frem til en minnelig ordning når det gjelder spørsmålet om utvidelse av fiskerigrensene, en ordning som i så fall også måtte omfatte en tilpassing av fiskerigrensen langs den norske kyst, da risikerer vi til høsten å stå oppe i en situasjon, der vi blir tvunget til å treffe tiltak for å beskytte fiskebankene langs vår egen kyst mot følgene av at mange lands trålere blir utelukket fra sine tradisjonelle fiskefelter i det vestlige Norskehavet. Våre fiskere har naturligvis et berettiget krav på en slik beskyttelse fra myndighetenes side.
>
> Jeg er helt på det rene med rekkevidden av denne uttalelse. Den understreker hvor viktig det er at vi her kan forhandle oss frem til en løsning som ikke bare tilgodeser alle parters rimelige interesser, men som også forebygger at det settes vondt blod mellom venner og granner.»

Røiseland: Når eg bad om ordet no, var det til den uttalelsen som formannen kom med, om at vi måtte proklamere 12-mils grense like etter 1. september, dersom det no ikkje blei noka endring. Men då ville eg gjerne vite: Kva ville våre vener i NATO seie til det?

Utenriksminister Lange: Jeg vil også reservere meg mot at vi skulle være nødt til å bestemme i dag at vi skulle handle så raskt. Å komme opp i en åpen konflikt med britene og de andre nasjonene som fisker langs vår grense, det skal vi betenke oss meget på. Jeg utelukker ikke at situasjonen *kan* bli den, men jeg synes i hvert fall at vi må vente med å gå til et slikt drastisk skritt, til vi i praksis har fått demonstrert at de virkningene vi er redde for, også virkelig kommer.

Reinsnes: Jeg skal ikke gjenta det som har vært sagt her, men bare legge til at hvis Island innfører 12 mils grense, vil det så å si ødelegge fiskeriene nordpå. Hvis hele trålerflåten kommer til Nord-Norge, vil det ikke bare vekke forargelse og skape vanskeligheter, men det vil simpelthen umuliggjøre vårt næringsliv. Ut fra det er jeg enig i den uttalelsen formannen kom med, at dersom Island 1. september innfører 12 mils grense, må også Norge komme hakk i hel.

Langhelle: Når jeg har hørt denne siste passus lest opp igjen og ser den i sammenheng med det som går forut, synes jeg nok at den er vel avveiet allikevel. Den har jo en hypotetisk karakter – begynner med «hvis», og sier så hva som kan inntre og hvordan vi i tilfelle må innrette oss. Nå har ikke vi hørt hele svaret, men så vidt jeg skjønner er ønsket om og behovet for en universell ordning det dominerende innholdet, og på den bakgrunn kan siste avsnitt med sin hypotetiske karakter virke som en særlig sterk understreking av dette ønske.

Utenriksminister Lange: Det er slik det er ment.

Kjøs: Jeg har av naturlige grunner ikke villet blande meg bort i dette, som jo er en vurdering av fiskerispørsmål i vesentlig grad, men jeg har jo med oppmerksomhet hørt på redegjørelsen og det som er sagt her etterpå, og da må jeg som min reaksjon når jeg forsøker å vurdere for og imot, si at jeg synes den formulering utenriksministeren har gitt, er logisk og uttrykker bare det som må være naturlig hvis den situasjon inntreffer som der er pekt på som en mulighet den 1ste september. Så jeg kan ikke skjønne annet enn at det må være en naturlig uttalelse, som også må forståes av alle som er interessert i dette spørsmålet.

Dette er altså den reaksjon som jeg har etter å ha hørt på det, som en som ikke er sakkyndig på fiskerienes område, men som i hvert fall når det gjelder den politiske del, kan vurdere det som de andre som sitter her, og det ville jeg da gjerne ha gitt uttrykk for når vi nå drøfter dette spørsmålet.

Formannen: Er det andre som forlanger ordet? Hvis ikke, anser vi denne debatten som avsluttet, og så får vi bare håpe at utenriksministeren tar hensyn til de meninger som her er blitt uttrykt.

Det annet punkt på dagsordenen er da *redegjørelse for den internasjonale situasjon*. Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Det ble under siste møte i utenrikskomiteen uttrykt ønske om at vi – før Stortinget gikk fra hverandre og komiteen spredtes for alle vinder – skulle ta oss litt tid her i komiteen til å tenke høyt – det kan ikke bli noe stort mer – særlig om utviklingen i Frankrike og Algerie. Dessuten har jo i de siste ukene Kypern-situasjonen og situasjonen omkring Libanon tilspisset seg. Særlig hvor det gjelder Libanon, er vi jo direkte involvert, ved at vi har sendt et medlem av selve den politiske observatørgruppen og 10 offiserer til det observatørkorps som general Bull skal ha ledelsen av.

Jeg må uttrykke meg kort, nesten i telegramstil, hvis vi i det hele tatt skal rekke noe i den timen som nå står til rådighet. Jeg hopper derfor over hele forhistorien til de Gaulle's regjeringsdannelse, alle årsakene til sammenbruddet av den 4. republikk. Jeg gir også avkall på å analysere de krefter som brakte de Gaulle til makten. Det er ikke tvil om at det var en kombinasjon av tretthet og lede – kan man nesten si – ved det parlamentariske spillet, slik det hadde utviklet seg under den 4. republikk, og en meget aktiv og bevisst aksjon fra ytterste høyre fløy, støttet til en ganske sterk fraksjon innenfor offiserskorpset, spesielt i Algerie, men også innenfor den franske hær for øvrig.

Men problemstillingen slik vi må forsøke å vurdere den, er: Hvilken politikk kan vi vente at de Gaulle kommer til å følge, og hvilke muligheter har han for å mestre de oppgaver han står overfor? Oppgavene må jo være først å sikre regjeringens autoritet, først og fremt over statens maktapparat, hær og politi. Det var jo der det sviktet for regjeringen Pfimlin. Det må for det annet være på kort tid å søke en løsning på Algerie-konflikten. Og den tredje hovedoppgaven er å søke å gjennomføre forfatningsreformen.

Den første og den annen av disse oppgavene – å sikre regjeringens autoritet og å finne en løsning på Algerie-konflikten – henger jo på det nøyeste sammen. De ytterliggående kretser forsøker jo – det er kommet klart til uttrykk gjennom uttalelsene fra Velferdskomiteene i Algerie – å overføre det de kaller sin «revolusjon» fra Algerie til Frankrike selv. Det målet de proklamerer er å etablere et autoritært ettpartistyre, altså i realiteten et halvfascistisk diktatur, med et sterkt militært innslag.

Mot disse kretsene og deres planer har jo de Gaulle ganske tydelig tatt kampen opp. Han forsøker først og fremst å sikre sin autoritet og disiplinen innenfor hæren, men han må der gå forsiktig fram, fordi kampen mot velferdskomiteene er også til dels en kamp mot deler av offiserskorpset. Massu, som jo er den ekstreme eksponent for den politisk målbevisste del av hæren, har jo støtte i oberstkretsene innenfor den del av den franske hær som nå er i Algerie, og

som har vært i Indo-Kina. Og roten til hele militærjuntaens opprør ligger vel så langt tilbake som i sammenbruddet i Indo-Kina.

Nå kan man ikke se bort fra at kampen mot velferdskomiteene kan føre til en samling av alle demokratiske krefter og en tilnærming mellom de Gaulle og Mendes-France, og også den opposisjon i sosialistpartiet som hittil har stått mot de to. Det er vår ambassade i Paris som antyder muligheten av et sånt perspektiv, men det forutsetter at de Gaulle først har mestret situasjonen i hæren.

Hvor det gjelder Algerie, er jo situasjonen den at Algerie-krigen, som nå går mot slutten av det fjerde år, i alle disse årene har mer eller mindre lammet fransk politikk, og den har undergravet Frankrikes finanser, og den har utløst disse kreftene i hæren og blant de franske Algerie-innbyggerne som er temmelig desperate. Krisen har nå vart for lenge og er så vanskelig at det er en nesten overmenneskelig oppgave å komme ut av situasjonen uten katastrofe. Men jeg må jo kanskje si – det har vært min personlige vurdering lenge før denne krisen førte de Gaulle til makten – at de Gaulle er den som har de fleste personlige forutsetninger for nettopp å finne en løsning på Algerie-konflikten. Det er takket være den autoritet han har hatt både overfor offiserskorpset og overfor befolkningen og begge befolkningsgrupper i Algerie, på bakgrunn av den politikk han proklamerte mot slutten av krigen med Brazzaville-deklarasjonen, og med sin plan om den franske union, som jo i hans utkast var noe helt annet enn det den senere ble til, da særlig embetsmennene i det gamle kolonidepartement fikk omformet den. Han har dessuten en sterk forhandlingsposisjon ved det at han ikke har sikret seg fullmakter for mer enn 6 måneder, og dermed har det tidspress på alle at han – i kraft av det at han har så liten tid å gjøre på at han selv har satt fristen så kort – kanskje har større muligheter enn han ellers ville ha hatt for å drive gjennom upopulære tiltak.

Selv om de ytterliggående franske colons i Algerie nå er misfornøyd med ham, har de på den annen side hemninger overfor å desavouere de Gaulle, all den stund det er dem som har vært forgrunnsaktørene for i det hele tatt å føre ham til makten.

Det er blitt sagt av medlemmer av de Gaulle's regjering til utenlandske venner at før de gikk inn i regjeringen, så mottok de bestemte forsikringer fra de Gaulle om at han anså det som sin aller første oppgave å gjenopprette regjeringens autoritet overfor de vepnede styrker.

Hva de Gaulle's planer for en løsning i Algerie går ut på, er det ganske vanskelig ennå å ha noen sikker mening om. Det er her to alternative løsninger. Det er et vidtgående selvstyre innenfor en føderasjon, som da måtte omfatte de arabiske statene i Vest-Nord-Afrika, altså i Maghreb, eller det er integrasjon, dvs. virkelig gjennomføring av at Algerie blir en del av Frankrike, med like rettigheter i enhver henseende for den muhammedanske som for den franske befolkning.

Hittil har de Gaulle ikke bundet seg til noen av disse alternative løsninger. Hans uttalelser om full likestilling mellom de to befolkningsgrupper er av enkelte blitt tolket som tegn på at han sikter mot integrasjon, men jeg tror det er verd å legge merke til at han omhyggelig unngikk å bruke ordet integrasjon i sine taler i Algerie.

Etter de informasjoner som vi har fått bl.a. fra vår ambassade i Paris, ser det ut til at det han har i tankene, er et utstrakt selvstyre for Algerie. Det er da også i samsvar med de planer fra hans side som har vært kjent før, om en løs føderasjon mellom Frankrike og landene i Nord-Afrika. Det er også flere tegn som tyder på at de Gaulle har i tankene å søke en politisk løsning og ikke en militær løsning. Tegn som tyder i den retning er forhandlingene om fransk evakuering fra Marokko og Tunis – for Tunis er nå avtalen underskrevet og for Marokko er det satt meget kort frist for evakuering – og det at han ikke har bedt om mer enn 6 måneder til en løsning. Og det er helt på det rene at en militær løsning av Algerie-problemet er det ikke mulig å finne innenfor en 6-måneders frist.

Denne tanken om en føderasjon med selvstyre for Algerie møter ennå innbitt motstand fra storparten av den franske befolkningsgruppen, slik den er representert gjennom velferdskomiteene. Men franske kilder som kjenner forholdene og vet hva integrasjon – som er kolonistenes krav – virkelig vil bety, på grunnlag av likestilling politisk, sosialt og økonomisk, sier at det er totalt ugjennomførlig.

Jeg husker selv en samtale jeg hadde med Robert Schuman, den tidligere mangeårige franske utenriksminister, så langt tilbake som en gang i løpet av året 1955, da Algerie-krigen hadde vart ½ år eller noe sånt, hvor han sa at han hadde fått en ekspertgruppe til å kostnadsberegne en integrasjon i den forstand at befolkningen skulle ha de samme rettigheter, den samme andel i investeringene osv. som Frankrike ellers. Det ville ta en sum pr. år som ville representere over 1/3 av det samlede franske statsbudsjett. Han sa: Det er en uoverkommelig oppgave for oss.

Derfor er det overveiende sannsynlig at det de Gaulle tilstreber, er en løsning på grunnlag av en føderasjon som ikke har de økonomiske konsekvenser og ikke de politiske konsekvenser, med en Algerie-representasjon som da ville utgjøre omkring 1/3 av forsamlingen, som den fulle integrasjon medfører.

Altså vanskelighetene ved å få gjennomført en sånn politikk, er jo åpenbare: Han må nøytralisere ekstremistene både i den franske befolkning i Algerie og i hæren. Og det er jo dem som hittil i realiteten – takket være de hyppig skiftende regjeringer i Paris, har kontrollert den franske Algerie-politikk, for de har vært det permanente element, mens den politiske ledelse i Paris har vært det ustabile og skiftende element.

Den annen store vanskelighet er jo at det er et helt åpent spørsmål om de algeriske nasjonalistene, og sammen med dem regjeringene i Tunis og Marokko, vil godta noe mindre enn et uavhengig Algerie, i hvert fall som preliminær målsetting, eventuelt innenfor rammen av den nord-afrikanske føderasjon for Maghreb, altså Tunis, Marokko, Algerie, og med løsere bånd enn en føderasjon sammen med Frankrike. Det kan være fare for at den Commonwealth-idé som ligger til grunn for de Gaulle's forestilling om den franske union, allerede er passert av utviklingen.

Nå er det ikke sikkert at man uten videre skal sette likhetstegn mellom de algeriske opprørernes holdning og Tunis' og Marokkos holdning. Jeg kan tenke meg at når de Gaulle har gått med på en så rask uttrekking av de franske styrkene både fra Tunis og fra Marokko, er det i håp om at det skal virke til at regjeringene i

Tunis og Marokko øver en modererende innflytelse på nasjonalistene i Algerie, i FN.

Det som i hvert fall er sikkert, er at hele Algerie-situasjonen ikke lengere er noe internt fransk problem. Den er av avgjørende betydning for det fremtidige forhold ikke bare mellom Frankrike og Tunis og Marokko, men mellom hele den vestlige verden og hele den arabiske verden. Derfor følger jo de andre medlemsland innenfor Atlanterhavspakten – og først og fremst De Forente Stater og Storbritannia – det som skjer i Algerie med den aller største oppmerksomhet, men har altså foreløpig, fordi de ennå er så usikre på hva de Gaulle's politikk egentlig går ut på, vært meget tilbakeholdende. Men vi har jo fra tidligere kategoriske erklæringer fra amerikansk side om at de tror ikke på muligheten av noen militær løsning av Algerie-problemet. De mener at man må påvirke Frankrike sterkest mulig i retning av på kortest mulig frist å søke en politisk løsning.

Hvor det gjelder den utenrikspolitikk som en kan vente at de Gaulle vil følge generelt sett, er det også mange usikkerhetsmomenter. Fra tidligere tider, altså fra krigsårene og de første etterkrigsår, hvor de Gaulle var statssjef i Frankrike til et stykke inn i 1946, har man gjort den erfaring at han er en vanskelig forhandlingspartner, at han er oppfylt av forestillingen om Frankrikes storhet, at det er hans kanskje sentrale tanke å gjenopprette Frankrikes stormaktsstilling, og man hadde inntrykk av at han var motstander av de overnasjonale samarbeidstiltak i Europa. Han var jo en meget bestemt motstander av Europahæren, og har stilt seg meget kjølig til 6-maktsunionen. Men den frykt som opprinnelig gjorde seg gjeldende i de vestlige land for drastiske endringer i fransk utenrikspolitikk, har helt tydelig avtatt.

Som forberedelse til dette møtet, har vi i løpet av de siste ukene bedt våre ambassader i samtlige vestlige land å forhøre seg om hvordan man ser på utviklingen i Frankrike og på perspektivene fremover, og totalinntrykket er at man er atskillig mindre urolig nå enn man var for 3 uker siden. Det er flere tegn til at de Gaulle ikke vil foreta vesentlige endringer i fransk utenrikspolitikk. Han er kommet med klare uttalelser om at det er hans hensikt å overholde de avtaler Frankrike har inngått, og han har tatt et sterkt innslag av «europeere», altså tilhengere av de overnasjonale ordninger, med seg i sin regjering, og for å få dem med, har han gitt dem ganske kategoriske forsikringer.

Dessuten virker i samme retning at de foreliggende akutte oppgaver er så omfattende at det neppe er mulig samtidig å innlate seg på utenrikspolitiske eksperimenter. Dertil kommer at de Gaulle som fagmilitær, og på det område realist, må være klar over at den allerede etablerte innbyrdes avhengighet på det politiske, militære og også det økonomiske området er kommet så langt at en avvikling ikke er mulig å gjennomføre uten vesentlig skade for Frankrike selv.

Samtaler som norske tjenestemenn har hatt med utenriksministeriene rundt omkring i vestmaktene i de siste dager, bekrefter omslaget med hensyn til vurderingen av den utenrikspolitikk de Gaulle antas å ville føre. Den opprinnelige avventende og forsiktige holdning har veket plassen for en mer positiv innstilling, uttrykk for vilje til samarbeid og håp om at de Gaulle vil mestre oppgavene.

Dette omslag som kan registreres i de øvrige vestmakters holdning, skyldes vel til dels at man er mer og mer klar over at i den situasjon som var skapt i Frankrike fra midten av mai og utover, fantes det neppe noe annet alternativ som ville vært en bedre løsning. Det skyldes også at de Gaulle – etter at han ble statsminister – tydelig har vist seg mer smidig og mer moderat og medgjørlig enn man antok på forhånd.

På den andre siden tror jeg man skal være forberedt på at innenfor rammen av de vestlige samarbeidsavtaler kommer de Gaulle til i sterkere grad enn før å prøve å hevde en særstilling for Frankrike. Vi må være forberedt på – det har det alt vært varsel om – at Frankrikes krav om å komme med i atomklubben blir forsterket. Ifølge franske kilder skal de Gaulle være meget kritisk innstillet til ordningen innenfor NATO med amerikansk kontroll av atomvåpen og atomladninger som stilles til rådighet for fellesforsvaret, og hans krav skal være at kontrollen overlates til de nasjonale regjeringer.

Vi må vel også være forberedt på at både innenfor 6-maktsunionen – altså tollunionen – og i forhandlingene om et europeisk frihandelsområde, så kommer de Gaulle's regjering til å innta et enda hardere standpunkt for Frankrike – lengre frister for gjennomføring av samarbeidsforpliktelser, lengre frister for gjennomføring av tollnedsettelser og særordninger for visse grupper av varer, deriblant varer som jo er av stor betydning for oss.

Et ekstra usikkerhetsmoment er så: Hva med forholdet til Sovjet-Samveldet. Når man har sine tvil og er usikker der, skyldes det jo den holdning de Gaulle tok til Sovjet-Samveldet mens han var regjeringssjef og statssjef i de siste krigsårene og etter at krigshandlingene var avsluttet.

Nå er det informasjoner fra Moskva som sier at man der ikke er ubetinget utilfreds med utfallet av krisen i Frankrike, at man har en viss forventning om at en regjering de Gaulle kan komme til å svekke NATO-samarbeidet og de andre samarbeidstiltakene, og at det kan stimulere en anti-amerikansk stemning i Frankrike. Derfor ble jo Vorosjilovs uttalelse om at han personlig hadde grunn til å tro at en løsning med de Gaulle ville medføre flere ulemper enn fordeler, øyeblikkelig dementert fra den sovjetiske regjerings side. Og den relativt passive rolle som kommunistene har spilt under og især etter maktovertagelsen kan jo også tyde på at de har visse direktiver fra Moskva om å forholde seg avventende, inntil man ser hva de Gaulle's utspill blir i forholdet mellom Frankrike og Sovjet-Samveldet.

Dette er jo nokså springende og uhyre hypotetisk, men jeg tror det er det som det er grunnlag for å kunne si for øyeblikket.

Formannen: Jeg skal takke utenriksministeren for denne redegjørelse med hypoteser.

Hegna: Tiden tillater ikke, og det er vel heller ikke tilstrekkelig bakgrunn for å gå noe nærmere inn på alle de problemer som utenriksministeren her har reist. Jeg tror man for så vidt ikke har noe annet å gjøre enn å ta denne utredning til

etterretning. Noen utforming som på vesentlige punkter kan gi noen bedre vurdering, tror jeg vil være vanskelig å finne.

Men det er jo én side av saken som vel må sies å ha ganske stor rekkevidde, og det er det faktum at det innenfor den vestlige verden, i et av de største og mest betydelige land i den vestlige verden, har skjedd det at et parlamentarisk demokrati har brudt sammen, er satt ut av funksjon, og erstattet med et autoritært styre – det siste altså av provisorisk karakter, og det kan være til beroligelse for noen, men ikke for dem som tenker på det franske ord at det bare er det provisoriske som er varig.

Det som her er meget vanskelig å forstå, er hvordan et provisorisk autoritært fullmaktsstyre skal kunne vende tilbake til et demokrati igjen. Jeg vil gjerne få si at det forekommer meg å være det største problem, for hvis man først går ut fra at nå har Frankrike fått et autoritært styre, som vil feste seg videre, vil jo det åpne meget ubehagelige perspektiver når det gjelder en hel del av de problemer man kommer til å stå overfor i det samarbeid som altså også vi er en del av.

Utenriksminister Lange: Til det vil jeg gjerne bare svare at jeg tror det er å foregripe begivenhetene å si at det styre som nå er etablert i Frankrike, nødvendigvis vil komme til å feste seg. Det er et styre med meget sterkt autoritært innslag. Det har jo særlig i Algerie, men der av spesielle grunner, tror jeg, tatt preg av et temmelig rent militærstyre, men det er jo for å nøytralisere velferdskomiteen og forsøke å skaffe seg herredømmet nettopp ad den militære disiplins vei. Det er også et autoritært styre i Frankrike selv, for så vidt som parlamentet er sjaltet ut for en 6 måneders periode og under forberedelsen av en forfatningsreform som skal forelegges til referendum.

Men det er jo på den annen side et autoritært styre som, som første skritt, har opphevet all sensur, og som, som et av sine første skritt, innbød de faglige organisasjoner til forhandling og ga dem meget bestemte forsikringer om at det ikke var hensikten under arbeidet med forfatningsreformen å røre ved organisasjonenes rettigheter innenfor det økonomiske liv, og at det heller ikke var hensikten å røre ved straffelovgivningen. Det er altså et autoritært styre som er meget langt fjernet i all fall fra det vi hittil har sett i et totalitært styre. Kampen, altså frontlinjen, i fransk indrepolitisk diskusjon i øyeblikket står i virkeligheten mellom ekstremistene i Algerie og i velferdskomiteene i Frankrike – i den utstrekning det har lykkes å danne dem der – som er tilhengere av et ett-partistyre med klart totalitært preg, og hele den politiske verden i Frankrike fra de Gaulle og helt til ytterste venstre fløy i hvert fall av de ikke-kommunistiske partier i Frankrike. Hvor kommunistene står, det kan man ha sine tvil om. De proklamerer demokratiet, men i sitt hjerte er de jo tilhengere av et totalitært styre på sin vis.

Derfor tror jeg man skal være varsom med å trekke for sikre slutninger i noen retning. Det er klart at de tendenser som hr. Hegna her har gjort oppmerksom på, er der, og at man har grunn til å være engstelig for dem, men jeg tror ikke at det ennå har skjedd ting som tillater den slutning at det er disse tendenser som uavvendelig vil bli de sterkeste under den kommende utvikling.

Røiseland: Står NATO førebels avventande til det som skjer i Frankrike, eller har dei der teke til å drøfte å leggje om visse planar og program?

Utenriksminister Lange: Foreløpig er ingen slike drøftinger begynt.

Formannen: Jeg hadde lyst til å berøre to spørsmål: For å snakke om Frankrike, så ser jeg med litt irritasjon på de forsøk som gjøres i pressen på å fremstille dette som et isolert fransk fenomen. Jeg tror ikke Frankrike er så bunnforskjellig fra de andre vesteuropeiske land, og jeg vil advare sterkt mot – på det som skjer i Frankrike – å anvende den mentalitet som vi anvendte overfor Hitler: «Det kan ikke skje her.» Vi må ganske klart innrømme at det som er skjedd i Frankrike, er et nederlag for demokratiet. Det er demokratiet som ikke har klart å løse den situasjon som man sto overfor i Frankrike selv og i forholdet til Algerie. Det kan jo gi enhver av oss litt å tenke på.

Jeg mener at det som er skjedd, på ny understreker at i den nåværende situasjon er kanskje spørsmålet om Vestens forhold til de såkalte ikke-engasjerte land viktigere enn forholdet til Sovjet-Samveldet, ikke minst fordi det har en så vesentlig betydning for forholdet til Sovjet-Samveldet. Det er jo faktisk disse land kampen nå dreier seg om. Der vil jeg bare si at skulle det – hva man jo må regne med, selv om det ikke absolutt behøver å inntreffe – bli gjort forsøk på å engasjere NATO i Algerie-konflikten, går jeg ut fra at vår stilling helt klart må være den at det kan vi ikke være med på. Vi kan i all fall ikke engasjere oss.

Jeg må si at jeg er meget bekymret for situasjonen i Midt-Østen. Jeg vil gjerne henstille til utenriksministeren, så langt han kan, å advare mot noen vestmaktintervensjon der. Jeg er redd for at hvis det skjer, har vi Suez-konflikten om igjen, altså det som skjedde på det internasjonale plan under Suez-konflikten, da Sovjet-Samveldet truet, og det vil ikke være noen hyggelig situasjon.

Så vil jeg bare til slutt si at jeg tror man bør fortsette arbeidet for en toppkonferanse, skjønt jeg skal villig innrømme at jeg er sterkt i tvil om hvor Sovjet-Samveldet står, etter de ting som er skjedd, dels politikken overfor Tito og dels henrettelsen av NAGY. Men jeg mener likevel at dette arbeid bør fortsette, fordi jeg tror at om man kan få til en toppkonferanse og en avtale om stans i atombombeprøvene, er det kanskje i den nåværende situasjon den eneste mulighet for å hindre at Frankrike også blir med i «Atombombeklubben». Blir Frankrike med, tror jeg ikke det skal vare så lenge før Tyskland også er med. Det samme gjelder også dette at Frankrike krever kontroll over atomladningene selv.

Et forsøk på å komme et begynnende skritt mot avspenning overfor Sovjet-Samveldet kan også være en hindring for at de Gaulle vender seg østover. Jeg mener ikke dermed at han vil bryte med NATO, men det kan jo godt tenkes at han begynner å spille litt med Sovjet-Samveldet.

Det var det jeg hadde å si. – Jeg forstår at utenriksministeren har noen opplysninger om *Libanon*.

Utenriksminister Lange: Det kan kanskje være av interesse, siden vi er så direkte engasjert gjennom våre offiserer der nede at jeg sier litt om utviklingen i Libanon. I sin opprinnelse er jo borgerkrigen der nede et indre oppgjør, som har sin bakgrunn i at befolkningen består av to hovedgrupper: kristne, maronitter i det vesentlige, og muhammedanere, hvorav – bl.a. på grunn av den større reproduktivitet – muhammedanerne er i ferd med å bli flertall i befolkningen. Det er tradisjonelt bestemt at presidenten skal være kristen og statsministeren muhammedaner. Det er et av de kompromiss som det hele hviler på. Ifølge forfatningen er presidentperioden 6 år uten adgang til gjenvalg.

Den nåværende president, Chamoun, overtok presidentvervet i 1952. Han har hele tiden ført en sterkt vestorientert politikk. Han har nå provosert fram opprøret, kan man vel si, ved tidlig i sommer å ta opp arbeidet for å få endret forfatningen slik at det skulle bli adgang for ham til å gjenvelges, sikkert da med sikte på at han på den måten kunne trygge den fortsatte vestorientering. Libanon er jo et av de land i det nære Østen som har akseptert Eisenhowerdoktrinen.

Men etterat opposisjonen hadde gått til væpnet opprør – som for øvrig som sin direkte foranledning hadde et mord på en av opposisjonens førere, hvorom man ikke vet om det var provokasjon, eller hva det var – etterat dette interne opprøret var begynt, er det nok ikke tvil om etter de opplysninger som fra libanonsk side ble lagt frem i Sikkerhetsrådet under dets behandling av saken, at det har foregått en omfattende smugling av våpen over grensen fra Syria, at det har foregått en del infiltrasjon, at syriske statsborgere, nærmere bestemt druser, har deltatt i opprørernes kamp, og at radio Cairo og radio Damaskus har drevet en helt utmerket propaganda for opprørerne og mot regjeringen i Libanon.

Libanon anket saken inn for Den Arabiske Liga under henvisning til FN-charterets artikkel 33 om å forsøke en løsning på det regionale plan først. Det mislyktes. Det kom intet vedtak ut av konferansen i Den Arabiske Liga.

Etterat forsøket var strandet, vedtok så Sikkerhetsrådet den 11. juni etter et forslag fremsatt fra Sverige, med 10 mot 0 stemmer, idet Sovjet avsto fra å stemme, at man skulle sende en observatørgruppe til Libanon, og generalsekretær Hammarskjöld omsatte det vedtak i praksis på to plan: Først en observatørgruppe på 3 mann, hvorav den ene skulle være nordmann, den andre inder og den tredje latinamerikaner. Han ba opprinnelig om general Hansteen som norsk representant, men Hansteen måtte av personlige grunner, av helsegrunner, unnslå seg. Regjeringen henvendte seg da til general Odd Bull, som på meget kort varsel reiste ned. Denne observatørgruppe besto av general Odd Bull, ambassadør Dayal fra India og tidligere president i Ecuador, Calo Plaza.

Så appellerte Hammarskjöld til en rekke land om å stille offiserer til disposisjon for observatørgruppen. Han begynte med å flytte over offiserer som var i området som offiserer i den våpenhvileovervåkingskommisjon som allerede opererer i Palestina. Men han har klart sagt fra at han ikke kan ta ansvaret for å svekke denne overvåkingskommisjon gjennom noen lengre tid, så de må erstattes av offiserer utenfra. Det var på bakgrunn av disse opplysninger at vi her gjorde hva vi kunne og greidde i løpet av et døgn å stille 10 offiserer til rådighet. En rekke andre

land har nå også fulgt oppfordringen, men de har ikke handlet fullt så raskt som vi handlet her i Norge. Alt i alt tar nå Hammarskjöld sikte på å få dette observatørkorpset opp i 100 mann.

Ifølge Sikkerhetsrådets vedtak har denne observatørgruppe som mandat å påse at personell, våpen og annet materiell ikke ulovlig blir brakt over grensen til Libanon, og gjennom FN's generalsekretær å holde Sikkerhetsrådet løpende underrettet om utviklingen. Men den skal ikke gripe inn overfor ulovligheter, ikke gjøre noe forsøk på å hindre at noe sånt skjer, bare rapportere hvis det skjer. Dessuten håper man på at observatørgruppen ved å være til stede i området kunne dempe den indre uro noe og derved hindre en stormaktsintervensjon.

Både i De Forente Stater og Storbritannia følger man utviklingen i Libanon fra time til time, og på et tidligere tidspunkt under krisen, da det etter pressemeldinger så ut som om man tenkte på og forberedte seg til en intervensjon fra britisk og amerikansk side, særlig fra amerikansk side kanskje, fikk ambassadør Koht telegrafisk instruks om å finne ut i State Department hva som lå til grunn for disse meldinger. Han ble bedt om å fremholde at på grunn av at Norge deltar i FN-styrkene, forutsetter vi full konsultasjon i tilfelle det skulle overveies tiltak som kunne virke inn på opprettholdelsen av freden i området. Vi har i dag sendt instruks både til Washington og til London om at våre representanter der skal foreta en ny lignende henvendelse på grunnlag av det som i de siste dagene er kommet fram i pressen og på annen måte.

Når generalsekretær Hammarskjöld besluttet seg for å reise til Beirut og selv delta i det første møte med observatørgruppen, har det sikkert sammenheng med at han er alvorlig engstelig for at den libanonske regjering skal be De Forente Stater og Storbritannia om militær hjelp mot opprøret. Ved å reise til stedet og ved å sette seg inn i forholdene håper han å kunne hindre at så skjer.

Ifølge pressemeldinger i dag, som vi altså ikke har fått bekreftet, skulle den libanonske regjering tenke på å be i første omgang om en FN-styrke, og De Forente Stater skal ha sagt seg villig til å stille kontingent til en slik FN-styrke. Det vil i tilfelle bli en parallell til Koreaaksjonen. Men Hammarskjölds politikk går ut på, så sant det overhodet er mulig, å mestre det på annen måte og greie seg med en betydelig mindre FN-styrke enn det er tale om fra libanonsk side.

Men det vi har gjort, er altså å sende disse offiserene. Vi har fått en ny henvendelse i går om vi i tillegg til de 10 offiserene vi har sendt, kunne sende 4 heliokopterflyvere. Det forsøker vi å finne en løsning på, skjønt det er meget vanskelig, fordi det går ut over undervisningen, vi har så få heliokopterflyvere. Men det er mulig man kan finne en løsning gjenom vervning blant folk som ikke er i det militære.

Før vi bestemte oss til å gjøre disse henvendelsene i dag til London og Washington, hadde vi kontakt med Hammarskjöld umiddelbart før han fløy til Beirut, og sa at vi tenkte vi kanskje burde vente med henvendelsene til han hadde vært der og var kommet tilbake. Men vi fikk den reaksjon fra ham under en samtale i går aftes med vår delegasjon i New York at tingene utviklet seg så raskt at da risikerte vi å komme for sent. Når vi spurte Hammarskjöld, var det fordi vi ikke

ville risikere den misforståelse at vi ikke hadde tillit til hva han gjorde. Men etterat han da hadde sagt at han trodde det var gunstig at vi handlet raskt, har vi gitt instruks om det.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for redegjørelsen.

Jeg vil så bare si at etter alt hva jeg forstår, kan det nok bli aktuelt med et møte i den utvidede utenrikskomite i løpet av sommeren, så jeg vil be medlemmene være oppmerksomme på det, for at man skal kunne få tak i dem.

Møtet hevet kl. 10.45.